

УДК УДК 787.071.1(477.86) “2009” В.Івасишин

**ТВОРЧИЙ ПОРТРЕТ ГУЦУЛЬСЬКОГО
МУЛЬТИІНСТРУМЕНТАЛІСТА
ВАСИЛЯ ІВАСИШИНА (“ТЕМНОГО”)****Надія СУПРУН-ЯРЕМКО**

*Кафедра музичного фольклору,
Рівненський державний гуманітарний університет,
вул. М. Хвильового, 7, 33028 Рівне, Україна,
тел.: (+380362) 63 31 74, e-mail: bojar@mail.rv.ua*

На основі матеріалів збирацького сеансу, проведеного 18 липня 2009 року в присілку Горішків села Яблуниця Надвірнянського району Івано-Франківської області, описано творчий шлях талановитого, незрячого від народження весільного музиканта, подано стислу етномузикознавчу характеристику записаних від нього п'єс, виконаних на скрипці (6), сопілці (3) та гуцульських цимбалах (3).

Ключові слова: мультиінструменталіст, Василь Івасишин (“Темний”), Гуцульщина, народна інструментальна музика.

*О, оточи себе мороком, поет, оточися мовчанням,
Будь самотнім і темним, як Гомер, глухим, як Бетховен,
Слух же і зір свій душевний сильніше напружуй....
І потім в екстазі твори, пам'ятаючи миттєве видіння!*

У цих (і наступних) апофеозних рядках дидактичного програмного вірша російський поет Олексій Костянтинович Толстой (правнук останнього українського гетьмана Кирила Розумовського і онук катерининського вельможі-сенатора Олексія Кириловича Розумовського) прославляв “душевний слух” і “душевний зір” митця, здатного чути “нечутні звуки”, бачити “незримі форми” й у напівсвідомому захваті натхненно відтворювати їх поза будь-якими зв'язками з оточуючим світом...

Знайомство з народним гуцульським музикою, 68-річним мешканцем високогірного присілка Горішків села Яблуниця Надвірнянського району Івано-Франківської області Василем Івановичем Івасишином (на прізвище “Темний”), до якого я (разом із професором Богданом Яремком) довго й терпеливо підіймалася спекотним днем 18 липня 2009 року, сприяло не лише поновленню в пам'яті вищенаведених рядків білого вірша улюбленого поета, а й викликало складні й хвилюючі почуття, пов'язані з бажанням заглибитися в особистісний світ людини, яка від народження була позбавлена можливості бачити, читати, писати, вчитися, реалізувати у звичайний спосіб свої потужні здібності природного музиканта. Як і гадалося, цей особистісний світ почав розкриватися з перших же хвилин знайомства з добродієм Василем, який, за його словами, того суботнього дня начебто

чекав незвичної зустрічі і тому був морально й професійно готовий до тривалого і виснажливого спілкування з “вченими” людьми, представниками незнайомого йому реального світу. Відчуття глибокої вдячності за ту зустріч, те спілкування з музикантом зі світлою душею, лагідним голосом, глибоким, загадковим для багатьох внутрішнім світом та відкритим для краси серцем й досі гріє небуденним теплом тихого щастя. Отже, моє слово про його творчий шлях...

Одинак у сім'ї, Василь Іванович народився 27 грудня 1940 року. Щастя появи на світ первістка незабаром затьмарилося фатальним відкриттям: він позбавлений здатності бачити. Але й виявилось, що дитина не позбавлена сильної волі, міцного здоров'я і допитливого розуму. Звуки природи – спів зозулі, дрозда, шпака, соловейка й ластівки, шум струмка, дощу, грози – малий хлопець сприймав із загостреною внутрішньою цікавістю першовідкривача навколишнього світу, який він щоденно відкривав, дихаючи життєдайним, настоящим на духмяному травостої гірським повітрям, пильно прислуховуючись до багатоголосого хору життя і визначаючи в ньому всеосяжні закономірності.

Перші звуки музики асоціювалися у Василька із сопілкою і першим виконавцем на ній, яким був тато, Іван Олексійович (1919–1984), лісоруб за фахом і музикант за покликанням. Бажання батька долучити незрячого сина до сопілки, сформувавши з нього “незрячого музиканта-сопілкаря” класичного типу, не мало успіху, причиною чого став сам Іван Олексійович. Одного разу він, виявивши нестриманість, вдарив рукою по сопілці, на якій грав Василько, що викликало в хлопця не лише фізичний біль і сльози, а й протест проти інструмента. Однак прикрий випадок не відбив у малого інтересу до відкриття нових інструментальних тембрів. Незабаром, перебуваючи у сусідньому селі, де мешкала його бабуся, шестирічний Василько почув мелодії “до співу” у виконанні “сильного” скрипаля Миколи Манівчука, після чого буквально “захворів скрипкою”. “Як той Микола грав! – згадує Василь Іванович. – А я дуже присмтно слухав. Він пішов, і з того часу я просив тата, щоб купив мені скрипку”. На прохання сина батько відгукнувся позитивно, але пошуки тягнулися до того часу, поки родичам, що мешкали в селі Ясиня, не пощастило дістати “маленьку” дитячу фабричну скрипку і передати її малому хлопцеві. Узявши в руки омріяну “справжню” скрипку, Василько тут же намагався відтворити на ній “татину” мелодію, але йому це не вдалося, і він заплакав. Адже перед тим були в нього попередні “студії” на саморобній дитячій скрипці, що для нього (“за шість рубліків”, якими розплатився тато) змайстрував зі смереки і сталєних телефонних дротиків сусід Іван Бурачок, “сильний спеціаліст” з ремонтування радіоприймачів, котрий, трохи граючи на гармошці, переробив її на гелігонку і залюбки грав на ній мелодії, почуті по радіо, з-поміж яких найулюбленішою була “Марічка”. Незборне бажання вчитися грати на власній скрипці, також терпіння батька, що продовжував, як і під час навчання Василька на “смереково-дротиковій” скрипці, грати для нього на сопілці мелодії, котрі син на слух відтворював, сприяли успішному долучанню хлопчика до нового інструмента. Незабаром він “зачав” не тільки грати на скрипці “татові” сопілкові мелодії, а й “строїти струни”, тобто настроювати інструмент, чому вчився і в тата, і в старших хлопців, пов'язаних з музикою, до яких тягнувся, а втім і вони так само прагнули товаришувати з ним.

У 12 років разом із дорослими хлопцями із Ямни – Юрком Грещуком (1930–1970), який трохи грав на цимбалах, і бубністом Петром Куртяком – Василько напередодні Великодня відіграв на першому в своєму житті весіллі. Повертаючись

додому, друзі зайшли на інше весілля, де Василь не тільки доскоchu наслухався нових мелодій у виконанні “сильних” музик весільної капели, а й захопився яскравим звучанням гуцульських цимбалів. Після першого весілля троє друзів, відчувши себе визнаними капельними музикантами, вже мали змогу утверджувати свою виконавську практику грою танцювальних і співаних мелодій на толоках, допомагаючи її учасникам після закінчення сінокосу добре повеселитись.

Швидко й успішно оволодіння грою на скрипці відтворюваних мелодій, які чув навколо, засвоєння від тата вміння самостійно її настроювати, розширення музичних вражень від почутих на “справжньому” весіллі нових мелодій – усе це викликало у Василька сильне бажання навчитися грати на цимбалах. Відклавши тимчасово скрипку, він почав руками і слухом засвоювати конструкцію інструмента. Ось як він згадує про хід цього процесу: *“Один раз я “штринькав” по струнах і раптом ключем покрутив – і мені обізвалася одна струна, я далі покрутив – і друга струна обізвалася, я пішов ще – і третя обізвалася, я пішов ще – а то четверта, п’ята, шоста, сьома... Це вже було те, що треба! Я перейшов на другий “шорт” – і там почалося те саме, тільки трохи вище. Так я навчився строїти цимбали, а грати ще не вмів”*. За наступних сім тижнів наполегливої праці Василь навчився справно відтворювати на цимбалах Юрка Грещука і ті мелодії, що грав на скрипці (козачка, гопака, гуцулки, аркана), і ті нові, які нещодавно засвоїв на слух. Цьому сприяли і сам Юрко, що, загубивши свої “бальцатки”, зробив їх з “трісочок” для розпалювання вогню, які йому дістав Василько, і Петро Спасюк, що за допомогою Юрка також вчився настроювати цимбали, і Микола Івасюк, котрий намагався їх майструвати. На Великдень Василько відіграв на цимбалах свій перший міні-концерт, слухачем якого був тільки вражений успіхом друг Юрко. Сам же Василько, окрилений результатом свого самонавчання, намагався вчити знайомих хлопців грати на цимбалах освоєні ним мелодії. Незважаючи на пораду батька не робити цього, Василько, ховаючись від дорослих, із задоволенням навчив свого ровесника Якова Модуляка відтворювати на цимбалах вивчені ним мелодії.

У той самий час він старанно відвідував весілля, уважно прислуховуючись до гри цимбалістів і потім визначаючи й “вирівнюючи” свої недоліки. З цього приводу Василь найбільше тягнувся до цимбаліста Дмитра Бойчука, батько якого, Тимко Бойчук, був добрим скрипалем і керівником весільної капели, що давало змогу Василю бути постійним відвідувачем весіль, які обслуговувала Тимкова капела. Спілкування з Дмитром і його батьком сприяло подальшому поповненню скрипкового і цимбального репертуару. Якось, коли Василеві було 12 років, Тимко Бойчук не взяв його на весілля, що відбувалося у сусідів Шевгенюків. Проте це не завадило хлопцеві здалека уважно прислуховуватися до музики весільної капели і тут же відтворювати на скрипці почуті незнайомі мелодії, які він пам’ятає й досі. Вершинним досягненням Василька як цимбаліста стала його перемога на фестивалі “Байківські коломийки” у 1962 році в Ужгороді, де він посів перше місце.

Друге весілля за участю Василя як скрипаля капели відбулося, коли він досягнув 16-річного віку. Це було весілля його товариша Миколи Модуляка, на якому у складі капели на цимбалах грав Яків Модуляк, на бубні – Юрко Грещук. Незабаром сформувалася друга весільна капела, у якій скрипалем був Василь, сопілкарем і керівником – батько Іван Олексійович, цимбалістом – Юрко Чуфешук (1935 р. н.), бубністом – Іван Дічук (1948 р. н.). Капела функціонувала до 1960-х років. Перейшовши в капелу “сильного” скрипаля Василя Молдавчука (“Полотайка”;

1931–1999), Василь грав у ній вже на сопілці, яку швидко засвоїв, пасучи овець, чим викликав у батька сльози не тільки гордості за талант сина, а й подекуди і ревностів, оскільки відчув, що як музикант він, син, перевершив його, свого батька. У складі капели були також цимбаліст Василь Капштан (1935 р. н.) і бубніст Юрко Берланюк (1935 р. н.). Капела, склад якої змінювався, перестала існувати після смерті її керівника у 1999 році.

У третій весільній капелі, якою керував цимбаліст Василь Санкович (195? р. н.), Василь Іванович грав як скрипаль аж до недавнього часу. Його колегами в капелі були сопілкар Юрко Молдавчук (1948 р. н.) і музиканти молодшої генерації – баяніст Юрко Петрашук і бубніст Іван Ковач. Від 2007 року добродій Василь має скрипку одеського виробництва, придбану у Рахові. Гуцульські цимбали, якими він небезпідставно пишається, зробив йому “на заказ” відомий цимбальний майстер з Микуличина Василь Іванків (1931 р. н.). Сопілку (шестигрифну фрілку) для нього змайстрував із металу сопілкар Юрко Молдавчук. Останнє (“задне”) весілля, у якому взяв участь Василь Іванович, відбулося в Ясині у травні 2008 року. Після завершення музикування у весільних капелах, яке матеріально його забезпечувало, добродій Василь залюбки грає “для себе” і “для слухання” у вузькому колі рідних та сусідів. І коли веселі чи тужливі звуки скрипки або сопілки (фрілки, блок-флейти) починають лунати над безмежним простором Карпатських гір, можливо, інколи долітаючи й до сусідньої Говерли, усім, хто їх чує, здається, що то музика “Темний” ласкаво вітає гуцулів, гори і все живе з новим днем (чи вечером) і зичить їм Божої благодаті.

Географічна атрибуція весіль, на яких у складі капел грав Василь Іванович, з відомих причин була обмеженою. Це переважно такі сусідні поселення, як Ясиня, Ворохта, Яблуниця, Луза, Паляниця, Татарів, Микуличин, Яремче, Вороненко, Луєва.

“Найкращий музика той, хто краде мелодії, а потім грає їх і вирівнює свої недоліки, слухаючи на весіллях добрих музикантів”, – у цих словах В. Івасишина закладено основи методики власної системи музично-виконавського мислення. Почавши “красти” і “знаходити” на слух мелодії, що звучали навколо, на саморобній дитячій скрипці, коли йому минуло лише шість років, незабаром самостійно засвоївши цимбали й сопілку, він став знаним мультиінструменталістом, якого шанують гуцульські народні музиканти різних генерацій і мешканці Верхнього Надпруття. Про мультиінструменталіста “Темного” музиканти Коломиї, Космача, Яремча, Микуличина, Надвірної та багатьох інших поселень Івано-Франківщини говорять з великою повагою, відзначаючи його розважливу мудрість, шляхетність поведінки, сильну вдачу універсального виконавця, гострий слух, бездоганний художній смак, вміння давати професійні характеристики кожному колезі. Граючи однаково сильно на скрипці, цимбалах й сопілці (фрілці, блок-флейті), володіючи великим репертуаром, що охоплює музику і “до танцю”, і “до співу”, й “до слухання”, добродій Василь усе ж віддає перевагу скрипці, підтверджуючи цим відому поміж музикантів думку відносно високого звання “капельмейстер”, яке самі народні музики надають лише найкращим скрипалям.

Як зізнається Василь Іванович, були на його шляху і спокуси, пов’язані з початком виконавської діяльності весільного музики у ранньому, 12-річному віці. Оскільки його колегами по першій весільній капелі були дорослі хлопці, він, очевидно, щоб відчувати себе рівноправним учасником усіх моментів гуцульського

весілля, зокрема пов'язаних із застіллям, намагався вживати горілку. І лише у 25 років, коли “Бог допоміг” зрозуміти, що то “не є добрим”, до того ж коли у нього почало “надати здоров'я”, Василь переборов звабну спокусу й цілковито відмовився від весільної пиятики.

Спілкування з Василем Івасишином і 11 п'єс у виконанні на трьох інструментах, записаних від нього, уможливили в жанрі невеликої статті наблизитися до розуміння його творчості. На скрипці музикант зіграв шість п'єс, переважно весільних: *На добридень* (2 відносно контрастні мелодії), *Ладканку* (молоду збирають до шлюбу), *Проводи до шлюбу*, *Гуцулку* (весільну, “до танцю”), *До співу* (гуцульські співані мелодії), *Давню польку*. Три сопілкові п'єси добродій Івасишин виконав у такій послідовності: *В'язанка гуцульських мелодій*, *Полонинська*, *До співу* (блок-флейта). На гуцульських цимбалах у його виконанні прозвучали *Мелодії до співання*, *Гопак* та *Голубка*.

Усі п'єси музикант грає в ладовій мажорній системі (з тимчасовим відхиленням в однойменну мінорну або плагальну мажорну) з опорним тоном “ре” (окрім сопілкових п'єс, що мають опорний тон “мі”), який він на каденційних ділянках подвоює у нижню октаву, створюючи ефект бурдонування. Амбітуси п'єс (окрім *Гуцулки*, де амбітус розширюється до октахордового) є тетра-, пента- і гексахордовими, а також міксолідійськими гептахордовими (з можливими додатковими моментами заповнення субкварти). Принцип розвитку мелодичних поспівок (у вигляді двох речень періоду квадратної будови, що зумовлено танцювальним стилем п'єс) як складових елементів музичної форми має такі характеристики: а) точне й секвенційне (рідко) повторювання; б) інтонаційно-ритмічна варіативність мелізматичного і кантиленно-фіоритурного типів окремих поспівових елементів, субпоспівок і поспівок; в) послідовність інтонаційно споріднених і оновлюваних поспівок, наближених до мотивно-формульних; г) поспівкова комбінаторика; д) спорідненість каденційних формул; е) мелодико-фігураційний (віртуозного характеру) тип руху мелодичних поспівок у потоці мелізматичного забарвлення.

До сьогоднішнього дня гуцульський мультиінструменталіст Василь Івасишин, перебуваючи в добрій професійній формі, як особистість, виконавець та інформатор з чудовою пам'яттю, реактивністю й доброзичливістю є прекрасним “органологічним” об'єктом для ґрунтовного вивчення його діяльності та творчості на рівнях фіксації, транскрибування, виконавського відтворення й етномузикознавчого дослідження скрипкових, цимбальних і сопілкових п'єс, також створення про нього докладного нарис-життєпису.

ДОДАТКИ

Фото 1. Мультиінструменталіст (скрипаль, цимбаліст, сопілкар) Василь Іванович Івасишин (“Темний”) (1940 р. н., село Яблуниця, присілок Горішків Надвірнянського району Івано-Франківської області). 2009 рік

Фото 2. Мультиінструменталіст Василь Іванович Івасишин (“Темний”). 2009 рік

CREATIVE PORTRAIT OF HUTSUL MULTI-INSTRUMENTAL MUSICIAN VASYL' IVASYSHYN ("TEMNYI")

Nadiya SUPRUN-JAREMKO

*Department of Music Folklore,
Rivne State Humanitarian University,
7, M. Hvyliovoho str., 33000 Rivne, Ukraine,
tel.: (+380362) 63 31 74, e-mail: bojar@mail.rv.ua*

On the basis of folklore session held in July 18, 2009 in the farmstead Horishkiv of the village Yablunytzia, Nadvirna district, Ivano-Frankivs'k region the career of the talented, blind from his birth, wedding musician is described. A concise ethnomusicological description of recorded pieces performed by the musician on the violin (6), pipe (3) and the Hutsul tymbaly (3) is given.

Key words: multi-instrumental musician, Vasył' Ivasyshyn ("Temnyy"), Hutsul'shchyna, folk instrumental music.

ТВОРЧЕСКИЙ ПОРТРЕТ ГУЦУЛЬСКОГО МУЛЬТИИНСТРУМЕНТАЛИСТА ВАСИЛИЯ ИВАСЫШИНА ("ТЁМНОГО")

Надя СУПРУН-ЯРЕМКО

*Кафедра музыкального фольклора,
Ривненский государственный гуманитарный университет,
ул. М. Хвильового, 7, 33000 Ривне, Украина
тел.: (+380362) 63 31 74, e-mail: bojar@mail.rv.ua*

На базе материалов собирательского сеанса, проведённого 18 июля 2009 года на хуторе Горишкив села Яблунца Надвирнянского района Ивано-Франковской области, автор описала творческий путь талантливого, слепого от рождения свадебного музыканта, дала сжатую этномузыковедческую характеристику записанных пьес, исполненных им на скрипке (6), сопилке (3) и гуцульских цимбалах (3).

Ключевые слова: мультиинструменталист, Василий Ивасышин ("Тёмный"), Гуцульщина, инструментальная музыка.

Стаття надійшла до редколегії 19.11.2009

Прийнята до друку 29.01.2010